

# Razkorak med teorijo in prakso: Empirični vpogled v obravnavo mladoletnih storilcev kaznivih dejanj v Sloveniji

Jasmina Arnež<sup>1</sup>, Mojca M. Plesničar<sup>2</sup>

Razprave o obravnavanju mladoletnih storilcev kaznivih dejanj v Sloveniji pogosto ostajajo na teoretični ravni. Avtorici se v članku naslanjata na empirično analizo tožilske in sodne prakse, kar odpre možnosti za opozarjanje na razkorak med teoretičnimi in normativnimi okviri ter prakso. Če se normativna ureditev kljub nekaterim očitnim pomanjkljivostim zdi pretežno ustrezna, se v praksi pojavlja več težav. Te zaznavamo na ravni tožilske obravnave, sodne obravnave in pri izvrševanju sankcij zoper mladoletne storilce. Ena od pomembnejših pomanjkljivosti se zdi premalo specializirana obravnavo mladoletnih storilcev, kar velja za vse tri ravni postopanja. Podobno težavo predstavlja sicer izhodiščno načelo multidisciplinarne obravnave mladoletnih storilcev, ki je v praksi prežeta s prelaganjem odgovornosti in premalo poglobljeno obravnavo. Kljub relativno ustreznemu normativnemu okviru je za pravičnejšo, bolj enakopravno in učinkovitejšo obravnavo mladoletnih storilcev nujno resno in celovito nasloviti praktične izzive.

**Ključne besede:** mladoletniki, mladoletniška kriminaliteta, kazenskopравни sistem, mladoletniško kazensko pravo, Slovenija

**UDK:** 343.91-053.6(497.4)

## 1 Uvod

Drugačno obravnavanje mladoletnih storilcev kaznivih dejanj je v sodobnih pravnih sistemih prisotno že dolgo. Od rimskega prava in pozneje njegove recepcije so sistemi vsaj v nekaterih posameznih vidikih priznavali drugačen status mladoletnih storilcev in utemeljevali potrebe po njihovi drugačni obravnavi, pomembnejše spremembe in deviacije od klasične kazenskopravne obravnave so sledile šele od razsvetljenstva (Filipčič, 2013; Scott in Steinberg, 2008). Kljub temu je začelo prvo specializirano sodišče za mladoletnike delovati šele leta 1899 v Chicagu, od takrat pa se je koncept posebne obravnave, formalizirane skozi pojem mladoletniškega kazenskega prava, razširil po vsem svetu (Jehle idr., 2008; Thompson in Morrison, 2016; Weijers in Duff, 2002).

Mladoletni storilci kaznivih dejanj se od odraslih storilcev pomembno razlikujejo v številnih vidikih, ki so ključni za kazenskopravno obravnavo. Tako so med njimi pomembne razlike v stopnji razvoja – tako telesnega kot mentalnega.

Sodobnejše študije s področja nevroznanosti in psihologije ugotavljajo, da se človeški možgani, še posebej v delih, ki skrbijo za nadzorovanje impulzov in predvidevanje posledic, razvijajo še v dvajsetih letih in da torej mladoletniki ne delujejo z njihovo polno kapaciteto (Barendregt in Laan, 2019). Drugačne naj bi bile tudi njihove zmožnosti za moralno presojo (Ashkar in Kenny, 2007; Romeral idr., 2018) in zaradi razvojnega stadija naj bi bili bistveno bolj pod vplivom okolja in vrstnikov kot odrasli storilci (Cullingford in Morrison, 1997; Walters, 2018), glede zadnjega sicer drugače meni Ungar (2000).

Mladoletniško prestopništvo je globalni pojav, zato je zanimanje za primerjalne študije mladoletniškega prestopništva in odziva družbe nanj veliko. Kljub temu je primerjava sistemov obravnavanja mladoletnikov pogosto zahtevna ali celo težko izvedljiva (Nelken, 2018). Tako mladostništvo kot koncept mladoletniškega prestopništva sta namreč družbeno konstrukta, ki se razlikujeta glede na čas in kraj (Neissl in Singer, 2020).<sup>3</sup>

<sup>1</sup> Dr. Jasmina Arnež, znanstvena sodelavka, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Slovenija. ORCID: 0000-0001-8887-1668. E-pošta: jasmina.arnez@inst-krim.si

<sup>2</sup> Dr. Mojca M. Plesničar, znanstvena sodelavka, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, docentka, Pravna fakulteta, Univerza v Ljubljani, Slovenija. ORCID: 0000-0002-4686-0060. E-pošta: mojca.plesnicar@pf.uni-lj.si

<sup>3</sup> V zadnjem času je tako pomemben diskurz o t. i. mladih odraslih, torej storilcih, ki so že polnoletni, a je njihova starost nekje v spodnjih dvajsetih letih. Tudi oni naj bi imeli iz razvojnih razlogov večino značilnosti, navedenih za mladoletne storilce, zato se njihova obravnavo v okviru kazenskega postopka zoper polnoletne storilce zdi nepravična.

V svetu se je sčasoma izoblikovalo nekaj različnih sistemov obravnave mladoletnih storilcev kaznivih dejanj, ključna sta dva: zaščitniški (angl. *welfare*) in pravičnostni (angl. *punishment*) model. Za prvega, ki se je razvil med nastajanjem prvih specializiranih sodišč v ZDA, je značilno, da prestopniško vedenje mladoletnika razume kot posledico neustreznih življenjskih, predvsem družinskih razmer. Namen obravnava mladoletnika tako ni kaznovanje, temveč pomoč oziroma odpravljanje vzrokov za njegovo prestopniško vedenje. Model se je razširil po vsej Evropi (Dumortier, 2018), predvsem v ZDA pa se je razvijal mimo kazenskega prava in v tem smislu utrpel pomanjkanje nekaterih procesnih garancij, na splošno pa bil kritiziran zaradi vsebinskih protislovij ob združevanju koncepta vzgoje in kaznovanja (Filipčič, 2013).

Pravičnostni model se je zato v ZDA večinoma razvil kot odgovor in kritika na zaščitniški model in stremel k večanju procesnih garancij ter postopkovnih pravic mladoletnikov in njihovih staršev. Vzporedno s pridobivanjem pravic pa je otrok na konceptualni ravni pridobil tudi večjo odgovornost (Filipčič, 2013), kar je – spet predvsem v kontekstu ZDA – vodilo v izrazito poostrenost sistema in bolj represivno obravnavo mladoletnih storilcev.

Sodobne države v grobem še vedno umeščamo v ti dve skupini, čeprav je praktično povsod prisotno prepletanje elementov obeh. Tako sodobni zaščitniški modeli nujno vsebujejo procesne kavtele in garancije, ki jih med drugim zapovedujejo tudi mednarodni dokumenti s področja varovanja pravic otrok. Ob tem pa so se razvili tudi dodatni trendi, ki odstopajo od dveh klasičnih modelov. Velik poudarek se namreč v sodobnih sistemih daje novejšemu konceptu restorativne pravičnosti (Završnik, 2008) in mehanizmom odvrčanja od kazenskega postopka (McAra in McVie, 2018). Kot izjemnega pomena se predvsem s procesnega vidika kaže tudi diskurz o otroku prijaznem pravosodju (angl. *child-friendly justice*), ki ga v evropskem prostoru promovira predvsem Svet Evrope (Liefwaard in Kilkelly, 2018).

A realnost pogosto ne odslikava v celoti ali sploh idej, o katerih v okviru mladoletniškega kazenskega prava poteka debata na konceptualni in načelni ravni, kar bova pokazali tudi v nadaljevanju na primeru Slovenije. Za najin članek se zdi zelo pomembno razlikovanje, ki ga je Goldson (2018) razčlenil na ravni evropskega mladoletniškega kazenskega prava. Goldson (2018) tako razlikuje med skupnimi narativi, ki smo jim priča na konceptualni ravni (angl. *high narratives*), ter razlikami, ki nastajajo med državami ob natančnejši analizi (angl. *finer-grained analysis*). V tem smislu pravi, da so evropski sistemi zelo podobni in ambiciozni na ravni konceptov in idej, kjer so med ključnimi vprašanji spoštovanje človekovih pravic in zmernost pri sankcioniranju na eni strani ter vpra-

šanje kaznovanja in kaznovanosti na drugi strani. Na ravni implementacije pa Goldson (2016), sklicujoč se na Dünkla (2015), meni, da se države, ki so na konceptualni ravni na videz zelo podobne med seboj, zelo razlikujejo, kar pomeni, da v evropskem prostoru nastajajo pomembne razlike v obravnavanju mladoletnih storilcev kaznivih dejanj v praksi.

Na smiselno podoben razkorak med diskurzom na ravni konceptov in norm na eni strani ter prakso na drugi strani želiva opozoriti tudi avtorici članka. V slovenskem prostoru tradicionalno govorimo o zaščitniškem modelu mladoletniškega kazenskega prava z zmernim sankcioniranjem, usmerjenim v pomoč mladoletnikom, ki se znajdejo v postopku (Filipčič, 2015; Filipčič in Plesničar, 2017). Na drugi strani pa je bilo v zadnjih desetletjih izjemno malo študij, ki bi proučevale, kaj se z obravnavanjem mladoletnikov dogaja v praksi.

S tem člankom želiva delno zapolniti pravo vrzel in prikazati, ali in kakšne razlike nastajajo med normativno ureditvijo in njenim praktičnim izvajanjem, ter oceniti, kako to vpliva na našo oceno celotnega sistema obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj. V nadaljevanju tako na kratko skicirava normativno ureditev mladoletniškega kazenskega prava v Sloveniji, nato pa predstaviva rezultate obsežne empirične študije, pri čemer najprej pojasniva metodološki pristop, nato pa prikaževa rezultate po posameznih vsebinskih sklopih. Z diskusijo in sklepom želiva predvsem odpreti že omenjena vprašanja razlik med idejami in njihovim uresničevanjem ter ponuditi nekatere možne smeri nadaljnjega razvoja obravnavanja mladoletnikov v Sloveniji.

## 2 Razvoj, smoter in ureditev obravnavanja mladoletnikov v Sloveniji

Temelji etike slovenskega mladoletniškega kazenskega prava, usmerjene v mladoletnikovo dobrobit in potrebe, so bili večinoma postavljeni v petdesetih letih 20. stoletja v takrat progresivnem jugoslovanskem kazenskem pravu. Že jugoslovanski kazenski zakonik iz leta 1951 je namreč mladoletnike razdelil v dve starostni skupini: na mlajše (14–15 let) in starejše (16–17 let) mladoletne storilce kaznivih dejanj ter, kar je pomembno, določil, da je kazenski postopek v primeru mladoletnih storilcev osredotočen na osebnost in potrebe mladoletnika ter na spoznavanje njegovih osebnih in družinskih okoliščin. V skladu s spremembami jugoslovanskega kazenskega zakonika iz leta 1959 je lahko sodišče mlajšim mladoletnim storilcem (14–15 let) izreklo le vzgojne ukrepe, starejšim mladoletnim storilcem (16–17 let) pa predvsem vzgojne ukrepe, izjemoma tudi kazen mladoletniškega zapora (Filipčič, 2013).

Od osamosvojitve Slovenije sta bila za področje obravnavanja mladoletnikov relevantna nov »Kazenski zakonik (KZ)« (1994) in »Zakon o kazenskem postopku (ZKP)« (2021). Po »KZ« (1994), katerega del se še danes uporablja za mladoletne storilce kaznivih dejanj, je starost za kazensko odgovornost določena na 14 let,<sup>4</sup> mladoletne storilce pa uvršča v tri skupine:

1. otroci, mlajši od 14 let, ki jih ne obravnavajo sodišča, temveč organi socialnega varstva,
2. mlajši mladoletniki, stari 14 in 15 let, ki jim lahko sodišče izreče le vzgojni ukrep,
3. starejši mladoletniki, stari 16 in 17 let, ki jim sodišče praviloma izreče vzgojni ukrep, le izjemoma kazen (denarno kazen ali kazen mladoletniškega zapore).

Četrta skupina so t. i. mladi odrasli, ki kaznivo dejanje storijo kot odrasle osebe, stari od 18 do 21 let. Ti storilci kaznivih dejanj so kazensko odgovorni in obsojeni kot polnoletne osebe. A v nasprotju z obravnavo preostalih odraslih lahko sodišče, če na podlagi osebnosti mladega odraslega in okoliščin, v katerih je storil kaznivo dejanje, presodi, da bi bilo bolje izreči vzgojni ukrep kot kazen zapore, namesto kazni izreče določene vzgojne ukrepe. V praksi sodišča to normativno možnost izjemno redko uporabijo (Filipčič, 2013).

V skladu s 73. členom »KZ« (1994) je namen vzgojnih ukrepov in kazni za mladoletnike, da se mladoletnim storilcem kaznivih dejanj z varstvom in s pomočjo, z nadzorstvom nad njimi, njihovim strokovnim usposabljanjem in razvijanjem njihove osebne odgovornosti zagotovijo njihova vzgoja, prevzgoja in pravilen razvoj. V drugem odstavku 453. člena »ZKP« (2021) je v podobnem duhu navedeno, da vsi organi v vseh postopkih, v katerih je mladoletnik obravnavan, ravnajo obzirno ter upoštevajo njegovo duševno razvitost, občutljivost in osebne lastnosti. Tako lahko poskrbijo, da kazenski postopek ne bi škodljivo vplival na mladoletnikov razvoj. V skladu s 461. členom »ZKP« (2021) morajo organi, ki sodelujejo v postopku proti mladoletniku, in druge institucije, od katerih so zahtevana poročila ali mnenja, ukrepati kar se da hitro, da se postopek čim prej konča, ves čas pa se lahko postopka udeležuje tudi organ socialnega varstva.

Kljub noveli Kazenskega zakonika leta 2008, ki je predvidela ločen zakon, ki bi obravnaval samo mladoletne storilce kaznivih dejanj, Slovenija (še) ni sprejela zakona, ki bi

to storil, čeprav je to že večkrat poskušala. Zadnji tak poskus je bil predlog zakona o mladoletnih storilcih kaznivih dejanj (Ministrstvo za pravosodje, 2019), ki pa ni preстал zakonodajnega postopka.

## 2.1 Policijska in tožilska diskrecija

Tako kot v postopkih zoper odrasle tudi v postopkih zoper mladoletne storilce v slovenskem sistemu velja načelo legalitete (Šugman Stubbs idr., 2020). Poenostavljeno to pomeni, da mora policija vsako kazensko ovadbo zoper mladoletnika posredovati državnemu tožilcu. Odvracanje kazenskega pregona na ravni policije, kot ga poznamo v nekaterih drugih sistemih, tu ni mogoče. Tudi na ravni ravnanja tožilstva so možnosti precej omejene.

Če obstajajo dokazi, da je mladoletnik storil kaznivo dejanje, mora državni tožilec na podlagi načela zakonitosti kazenskega pregona podati zahtevo za uvedbo kazenskega postopka. Obstajajo pa štiri izjeme, ko lahko tožilec ukrepa brez zahteve za uvedbo kazenskega postopka (»ZKP«, 2021) in s katerimi so v naš sistem vsaj delno implementirane sodobne ideje odvracanja (McAra in McVie, 2018):

1. Načelo smotrnosti: Državni tožilec lahko pri lažjih kaznivih dejanjih (do 3 leta zapore ali denarna kazen) odloči, da ne bo sprožil kazenskega postopka, če meni, da uradno ukrepanje ni potrebno.

2. Dejanje majhnega pomena: Če je podana nesorazmernost med majhnim pomenom kaznivega dejanja in posledicami, ki bi jih povzročil kazenski pregon, lahko tožilec zavrže ovadbo. Pomen kaznivega dejanja je majhen, če je njegova nevarnost zaradi narave ali teže dejanja neznatna, če so škodljive posledice neznatne ali če jih ni ali če okoliščine, v katerih ga je mladoletnik storil, upravičujejo tako odločitve. Hkrati mora biti stopnja mladoletnikove krivde nizka ali morajo biti podane druge okoliščine, ki upravičujejo takšno tožilsko odločitev.

3. Alternativni postopki: Pri kaznivih dejanjih z zaporno kaznijo do petih let lahko tožilec namesto sprožitve postopka izbere poravnavo ali odložen pregon (pogojno zavrženje), pri čemer mora mladoletnik opraviti določene naloge, kot so odprava škode, plačilo donacije ali delo v splošno korist.

4. Izvrševanje kazni ali vzgojnega ukrepa: Če izvrševanje kazni ali vzgojnega ukrepa že poteka, lahko državni tožilec odloči, da ne bo zahteval uvedbe kazenskega postopka za drugo mladoletnikovo kaznivo dejanje, če meni, da postopek in dodatna kazenska sankcija ne bi bila smiselna.

<sup>4</sup> Nov »Kazenski zakonik (KZ-1)« (2008) področja mladoletnikov ni uredil, saj je predvidel, da bo področje mladoletniškega kazenskega prava urejeno v ločenem zakonu. Zato je po začetnih težavah z veljavnostjo, ki jih je razrešila pragmatična odločitev Ustavnega sodišča, v delu, ki ureja odgovornost in sankcije zoper mladoletnike, v veljavi ostal »KZ« (1994).

## 2.2 Sodna raven

V Sloveniji ni specializiranih sodišč za mladoletnike ali sodišč za družinske zadeve, ki bi obravnavala le zadeve s področja mladoletniškega kazenskega prava. Za vodenje pripravljalnega postopka in prvostopenjsko odločanje o kaznivih dejanjih, ki jih storijo mladoletniki, so pristojna okrožna sodišča.

Sodni postopek zoper mladoletnike je razdeljen v dve fazi: odločanje v pripravljalnem postopku in odločanje na seji oziroma glavni obravnavi. Če sodišče mladoletniku izreče kazensko sankcijo, sledi še tretja faza, in sicer preverjanje izvrševanja kazenske sankcije (»ZKP«, 2021). V pripravljalnem postopku sodnik za mladoletnike obravnava zadeve s področja mladoletniškega kazenskega prava. Namen te faze je ugotoviti dejstva, ki se nanašajo na kaznivo dejanje, in oceniti zrelost mladoletnega storilca kaznivega dejanja, njegovo osebnost, potrebe ter družinske in življenjske okoliščine. Sodnik se mora v okviru pripravljalnega postopka srečati s starši mladoletnega storilca kaznivega dejanja, njegovimi skrbniki in drugimi, ki lahko dajo o njem potrebne podatke. Poleg tega mora zahtevati poročilo organa socialnega varstva o mladoletnikovih okoliščinah (»ZKP«, 2021).

Sodnik lahko v pripravljalnem postopku postavi izvedenca, ki bo pregledal mladoletnika, ali sodnik pod pogoji iz 471. člena »ZKP« (2021) napoti mladoletnika v prehodni dom, v diagnostični center in/ali ga postavi pod nadzorstvo organa socialnega varstva ali izroči drugi družini. Samo izjemoma lahko sodnik zoper mladoletnika odredi pripor.

Ko sodnik preizkusi vse okoliščine, ki se nanašajo na kaznivo dejanje in mladoletnikovo življenje, pošlje spis državnemu tožilcu. Tožilec lahko sodišču predlaga, da ustavi postopek ali da otroku izreče sankcijo. Sodnik za mladoletnike lahko:

1. zavrže zadevo z uporabo načela smotrnosti zaradi kaznivega dejanja majhnega pomena ali ker izvrševanje kazni ali vzgojnega ukrepa že poteka;

2. odstopi zadevo senatu za mladoletne storilce kaznivih dejanj, ki v drugi fazi postopka na seji ali glavni obravnavi odloči o izreku sankcije.

Senat za mladoletnike sestavljajo sodnik za mladoletnike in dva sodnika porotnika, izvoljena izmed profesorjev, učiteljev, vzgojiteljev in drugih oseb, ki imajo izkušnje z vzgojo mladoletnikov (»ZKP«, 2021). Senat odloči, ali je mladoletnik storil kaznivo dejanje, in če je, izreče eno (ali več) sankcij v tabeli 1.

**Tabela 1:** Sankcije zoper mladoletne storilce kaznivih dejanj (»KZ«, 1994)

|                        |   |
|------------------------|---|
| <b>Vzgojni ukrep</b>   | a) ukor,<br>b) navodila in prepovedi (11 različnih možnosti <sup>5</sup> ),<br>c) nadzorstvo organa socialnega varstva,<br>č) namestitev v vzgojni zavod,<br>d) namestitev v prevzgojni dom,<br>e) namestitev v zavod za usposabljanje. |
| <b>Kazen</b>           | a) denarna kazen,<br>b) mladoletniški zapor (kot glavni kazni),<br>c) prepoved vožnje motornega vozila,<br>č) izgon tujca iz države (kot stranski kazni).   |
| <b>Varnostni ukrep</b> | a) obvezno psihiatrično zdravljenje in varstvo v zdravstvenem zavodu,<br>b) obvezno psihiatrično zdravljenje na prostosti,<br>c) odvzem vozniškega dovoljenja,<br>č) odvzem predmetov.  |

Senat odloča na seji ali na glavni obravnavi brez navzočnosti javnosti, pri čemer lahko denarno kazen, kazen zapora ali zavodski vzgojni ukrep izreče le na glavni obravnavi. Če so izpolnjeni nekateri pogoji, lahko sodišče mladoletnemu storilcu kaznivega dejanja izreče tudi katerega od izbranih varnostnih ukrepov.

Pri izbiri vzgojnega ukrepa ali kazni je ključna starost storilca kaznivega dejanja. Sodišče lahko izreče kazen le starejšim mladoletnikom (starim 16 in 17 let) in izjemoma (v primeru hudega kaznivega dejanja; visoke stopnja kazenske odgovornosti, itd.). Sodnik pri svojem odločanju o ustrezni sankciji, zlasti pri vzgojnih ukrepih, upošteva predvsem osebnost mladoletnika, njegovo zrelost in potrebe, ne pa toliko teže storjenega kaznivega dejanja (73. in 75. člen »KZ«, 1994). Ta postane pomembnejša v tistih primerih, ko sodišče odloča, ali naj se mladoletni storilec kaznivega dejanja odda v prevzgojni dom (72. člen »KZ«, 1994).

<sup>5</sup> Drugi odstavek 77. člena »KZ« (1994): »Sodišče lahko izreče mladoletniku naslednja navodila in prepovedi: 1) osebno se opravičiti oškodovancu; 2) poravnati se z oškodovancem tako, da mladoletnik s plačilom, z delom ali kako drugače povrne škodo, ki jo je povzročil s kaznivim dejanjem; 3) redno obiskovati šolo; 4) usposabljanje se za poklic ali sprejeti zaposlitev, ki ustreza njegovemu znanju, sposobnosti in nagnjenju; 5) nastaniti se pri določeni družini, v domu ali drugje; 6) opraviti delo v korist humanitarnih organizacij ali lokalne skupnosti; 7) zdraviti se v ustrezni zdravstveni organizaciji; 8) obiskovati vzgojno, poklicno, psihološko ali drugo podobno posvetovalnico; 9) udeležiti se programov socialnega treninga; 10) opraviti preizkus znanja prometnih predpisov; 11) prepoved vožnje motornega vozila pod pogoji, pod katerimi je mogoče to sankcijo izreči polnoletnim.«

Ko sodišče izreče sankcijo, mora organ socialnega varstva, vzgojni zavod ali prevzgojni dom med sodnim preverjanjem izvrševanja kazenske sankcije vsakih šest mesecev poročati sodniku za mladoletnike o uspešnosti izvrševanja vzgojnega ukrepa. Sodniki za mladoletnike imajo možnost, da v primeru pozitivnih rezultatov izvrševanja ali če se pokažejo okoliščine, ki jih ni bilo takrat, ko so o tem odločali, ali zanje niso vedeli, so pa take, da bi vplivale na odločitev, ustavijo izvrševanje vzgojnega ukrepa ali ga spremenijo. Ugotovitve glede uspeha ali neuspeha pri izvrševanju vzgojnega ukrepa narekujejo spremembo odločbe, da se bolje doseže namen vzgojnega ukrepa (83. člen »KZ«, 1994). Mladoletni storilec kaznivega dejanja lahko ostane v vzgojnem zavodu ali prevzgojnem domu do tri leta (drugi odstavek 79. člena, tretji odstavek 80. člena in tretji odstavek 81. člena »KZ«, 1994).

### 3 Metodologija

V nadaljevanju članka predstavlja izsledke analize sodne prakse v kazenskoopravnih zadevah, ki se nanašajo na mladoletne storilce kaznivih dejanj, ki smo jo opravili v letu 2022. Splošni namen študije sodne prakse je bil odkriti in raziskati težave v mladoletniškem pravosodju v Sloveniji v praksi ter podati priporočila za nadaljnje raziskave in ukrepanje.<sup>6</sup>

Dodana vrednost takega pristopa je v tem, da nam omogoča pogledati onkraj normativnega okvira in predvidenega delovanja sistema ter oceniti, kako se normativne rešitve izkažejo na terenu in kako se postopki izvajajo v praksi. Poleg tega nam omogoča, da zajamemo pozitivne in negativne vidike izvajanja kazenskih postopkov, v katere so vključeni mladoletni storilci kaznivih dejanj in ki se pojavljajo v praksi ter jih na normativni ravni morda ni preprosto napovedati.

V analizo smo zajeli 319 primerov: 170 zadev s štirih slovenskih okrožnih sodišč in 149 zadev s štirih okrožnih državnih tožilstev. Pri zadnjih je šlo za zadeve, v katerih je državni tožilec uporabil svoje diskrecijske možnosti in ukrepal brez zahteve za uvedbo kazenskega postopka, kar pomeni, da se je postopek končal na ravni tožilstva. Vzorec sodnih spisov je, nasprotno, zajel primere, pri katerih je končno odločitev sprejelo sodišče.

Čeprav smo opravili tudi omejene kvantitativne ocene, se je raziskovalna dejavnost v glavnem nanašala na poglobljeno kvalitativno analizo primerov. Taka analiza je ključna

za razumevanje vrzeli in težav v slovenskem mladoletniškem pravosodju. Zato je bil analiziran obvladljiv vzorec 319 zadev, katerega proučitev je omogočila boljši vpogled v konkretna vprašanja na področju mladoletniškega pravosodja, ne pa celotne kvantitativne slike, ki bi morala biti del prihodnjih raziskovalnih prizadevanj. Tovrstna analiza je v naši raziskavi omogočila boljši vpogled v težave, ki so se pojavile pri obravnavanju konkretnih primerov, ter način, na katerega se te kažejo in/ali odpravljajo. Zagotovila je možnost poglobljenega proučevanja posameznih zadev, kar je omogočilo odkrivanje globljih dinamik kadrovske, strokovne, institucionalne in drugih težav pri obravnavanju mladoletnih storilcev kaznivih dejanj. Kvalitativni pristop torej ni bil le lažje izvedljiv, temveč za namene naše raziskave tudi boljši.

Zadeve so bile izbrane glede na določen časovni okvir, in sicer od leta 2019 do vključno leta 2015, s čimer smo v analizo zajeli ukrepe in sankcije, izrečene v razmeroma novejših zadevah. Proučevanje starejših zadev ne bi prikazalo trenutnih tožilskih in sodnih praks, na obdobje pred epidemijo covid-19 pa smo se osredotočili zato, ker je bilo obravnavanje primerov v tem času nedvomno prilagojeno drugačni dinamiki in drugačnim izzivom, kot so relevantni za tak širši pregled. Nedvomno pa so tudi te prakse nekaj, kar bi bilo vredno proučiti v prihodnje.

### 4 Rezultati raziskave z diskusijo

V nadaljevanju predstavlja temeljna spoznanja raziskave, ki jih vsebinsko združujeva v štiri sklope. Ti obravnavajo značilnosti kaznivih dejanj, ki jih izvršujejo mladoletni storilci, značilnosti obravnavanih mladoletnih storilcev, dinamike tožilske obravnave ter dinamike sodne obravnave in sankcioniranja storilcev. Hkrati z rezultati dodajava tudi že kritične poglede nanje in razmišljanja o morebitnih konkretnih ukrepih za odzivanje na težave, ki se pojavljajo v praksi.

#### 4.1 Kaznivo dejanje

Poglobljen uvod v oblike in značilnosti mladoletniške kriminalitete v Sloveniji presega namene tega članka. Kljub temu lahko na podlagi predhodnih študij v splošnem ugotovimo, da se je delež mladoletniške kriminalitete v Sloveniji od osamosvojitve zmanjševal tako na ravni absolutnih števil vpletenih mladoletnikov kot na ravni deleža v siceršnji skupni kriminaliteti in med vsemi storilci kaznivih dejanj (Balažič idr., 2023; Filipčič, 2015; Filipčič in Plesničar, 2016). V zadnjem desetletju se je ustalil na ravni okoli 900 mladoletnih storilcev na leto, kar je dobrih 5 odstotkov vseh storilcev, njihov delež v skupni kriminaliteti pa je okoli 2 odstotka (Balažič idr., 2023).

<sup>6</sup> Študija je nastala v okviru projekta »Izboljšanje mladoletniškega kazenskoopravnega sistema in okrepitev izobraževanja ter usposabljanja zaporskega osebja«, ki sta ga financirala Svet Evrope in Evropska komisija (Arnež, 2023; Balažič idr., 2023).



V zvezi z oblikami kriminalitete v splošnem ugotavljamo, da še vedno izrazito prevladuje premoženska kriminaliteta (55,6 odstotka v letu 2020), so se pa v zadnjih desetletjih pomembno spremenili deleži drugih oblik kriminalitete, predvsem nasilne kriminalitete in kriminalitete v povezavi z drogami (oboje okoli 8 odstotkov v letu 2020) (Balažic idr., 2023).

Vrste in število kaznivih dejanj, ki so jih storili mladoletniki v obravnavanem vzorcu, v splošnem odražajo zgoraj opisano sliko. Čeprav statistični podatki kažejo, da se je v referenčnem obdobju povečalo število nasilnih kaznivih dejanj in kaznivih dejanj, povezanih s prepovedanimi drogami, ki so jih storili mladoletniki, pa na podlagi velikosti vzorca ni mogoče izpeljati takih splošnih sklepov. Višje stopnje kriminalitete je prav tako vedno treba razlagati previdno in ob upoštevanju med drugim spremenjenih družbenoekonomskih okoliščin, družbenih škod, ki jih izkusijo mladi, družbene občutljivosti na nekatere vrste vedenja ter nacionalnih ali lokalnih praks na področju policijskega dela (Arnež, 2022; Billingham in Irwin-Rogers, 2022; Firmin, 2020). Pri interpretaciji naših podatkov je tako treba na primer upoštevati, da v statističnem smislu kazniva dejanja v zvezi z drogami, za katera se zdi, da so hujša oblika kriminalitete, zajemajo tudi blažje izvršitvene oblike, denimo dva mladoletnika, ki si izmenjata zvitek s prepovedano marihuano.

Poleg tega mladoletni storilci pogosto izvršujejo kazniva dejanja skupaj z drugimi. Mladoletni storilci v vzorcu so imeli sostorilce v 38 odstotkov primerov. Vendar je treba mladinsko prestopništvo kot skupinsko vedenje v Sloveniji in drugod podrobneje raziskati. Skupinska pripadnost je zapletena in lahko presega jasne starostne in pravne kategorije storilcev kaznivih dejanj. Vrstniške skupine namreč pogosto vključujejo otroke, ki še niso dopolnili starosti za kazensko odgovornost, mladoletne storilce in večinoma tudi mlajše odrasle osebe, ki so socialno in drugače izključeni. Vključenost v vrstniške skupine za njihove člane pogosto postane edini vir spoštovanja, sprejemanja in pripadnosti (Briggs, 2010; Cohen, 1955; Filipič, 2013; Willis, 1977; Wroe, 2021), zato ne gre zanemariti družbenih in strukturnih vidikov skupinskega prestopništva (Billingham in Irwin-Rogers, 2022).

## 4.2 Storilec

Značilnosti mladoletnikov, ki smo jih lahko opazili skozi analizo, je veliko. V tem delu se osredotočava na ključne demografske značilnosti, kot sta spol in starost, zaradi kvalitativne narave analize pa smo lahko razbrali tudi podatke, ki jih je težje kvantificirati, kot so denimo socioekonomski status ali duševno zdravje mladostnikov.

*Spol.* Kar zadeva konkretne značilnosti storilcev kaznivih dejanj, vzorec potrjuje, da je večina mladoletnih storilcev

(82 odstotkov v tožilskih spisih in 87 odstotkov v sodnih spisih) moškega spola. Mladoletni storilci moškega spola skoraj izključno izvršujejo kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost, kazniva dejanja, povezana z drogami, in prometna kazniva dejanja, pri drugih kaznivih dejanjih, predvsem premoženjskih, pa najdemo tudi mladoletne storilke.

*Narodnost.* Poleg tega med mladoletnimi storilci kaznivih dejanj prevladujejo nekatere skupine prebivalstva, predvsem nekateri državljani ter predstavniki nekaterih narodnosti in etničnih manjšin. 65 odstotkov vseh otrok iz sodnega vzorca je bilo Slovencev, 8 odstotkov je bilo Romov, 5 odstotkov pa Muslimanov.<sup>7</sup> Po zadnjem uradnem terenskem popisu prebivalstva iz leta 2002, pri katerem so bili zbrani tudi podatki o narodnostni in etnični pripadnosti prebivalstva,<sup>8</sup> je bilo Slovencev v celotnem prebivalstvu 83,1 odstotka, le 0,17 odstotka Romov in 0,5 odstotka Muslimanov (Šircelj, 2003). Prevelika zastopanost teh skupin je morda še večja, kot kažejo podatki. Da bi se izognili stigmatizaciji, se pripadniki narodnostnih skupnosti iz nekdanje Jugoslavije in romske skupnosti namreč včasih sami opredelijo kot Slovenci ali pripadniki drugih narodov (Skalar, 2020).

*Starost storilca.* Ključna ugotovitev v zvezi s starostjo storilcev je, da obstaja pomembno razhajanje med starostnimi skupinami mladoletnih storilcev kaznivih dejanj, ko storijo kaznivo dejanje in ko odločitev tožilstva ali sodišča postane pravnomočna. Z vidika obravnavanja storilcev to jasno kaže, da tožilski in sodni postopki proti mladoletnim storilcem kaznivih dejanj predolgo trajajo, čeprav bi se morali reševati prednostno.

*izobrazba.* Med starostjo in izobrazbenimi stopnjami mladoletnih storilcev kaznivih dejanj so pomembna razhajanja: storilci, ki bi po starosti morali obiskovati srednjo šolo,

<sup>7</sup> Pojem Muslimani kot etnična skupina v Sloveniji največkrat zajema Muslimane, ki govorijo srbohrvaško, naseljeni pa so na ozemlju nekdanjih jugoslovanskih republik; torej različne južnoslovanske skupnosti islamske etnokulturne tradicije. Pred letom 1993 se je večina današnjih Bošnjakov opredeljevala kot etnični Muslimani ali pripadniki nekaterih manjših skupin. Oznaka Muslimani običajno ne vključuje jugoslovanskih neslovanskih muslimanov, kot so Albanci, Turki in Romi. Danes pa se nekateri Bošnjaki opredeljujejo kot Bosanci, drugi pa kot Muslimani.

<sup>8</sup> Ker je bil zadnji terenski popis prebivalstva, pri katerem so bili zbrani podatki glede narodnostne in etnične pripadnosti prebivalcev Slovenije, opravljen leta 2002, avtorici članka dopušča možnost, da je današnja narodnostna in etnična struktura prebivalstva v Sloveniji drugačna. Ker pa se od prehoda na registrski popis prebivalstva leta 2011 podatki o narodnostni in etnični strukturi prebivalstva v Sloveniji ne zbirajo več, tudi podatki zadnjega popisa prebivalstva, zbrani leta 2021, ne vsebujejo teh podatkov. Podatki iz leta 2002, ki sva jih uporabili, so torej zadnji dostopni uradni podatki o narodnostni in etnični pripadnosti prebivalstva v Sloveniji.

so denimo še vedno učenci v osnovnih šolah. To kaže, da ti mladoletniki zaostajajo ali se ne vključujejo v formalno izobraževanje. Ob tem je iz šole redno izostajalo 60 odstotkov mladoletnih storilcev kaznivih dejanj iz vzorca, med katerimi je bilo nesorazmerno število deklet, otrok nekaterih narodnosti in etničnih skupin, mladoletnih invalidov oziroma otrok s posebnimi potrebami in mladih s težavami z zlorabo psihoaktivnih snovi ter osnovnošolcev. Izostajanje iz šole je podobno kot izključitev iz šole prepoznano kot dejavnik tveganja za razvoj mladoletniškega prestopništva (Arnež in Condry, 2021; Halsey in De Vel-Palumbo, 2020; McAra in McVie, 2010; McCluskey idr., 2019; Sanders idr., 2020; Wolf in Kupchik, 2017). Dejavniki, ki sprožijo izostajanje iz šole, neopravičeno izostajanje od pouka in/ali izključitev, so zapleteni in med seboj prepleteni, zato je težko dokazati vzročnost. Zdi pa se, da šole pogosto ne prepoznajo otrokovih potreb in ranljivosti. Posledično šolske izključitvene prakse in politike delujejo kot eden od širših procesov socialnega izključevanja nekaterih otrok in njihovih družin (Carlen idr., 1992; Meiners, 2013).

*Socioekonomski status.* Mladoletni storilci kaznivih dejanj v našem vzorcu prihajajo iz različnih družinskih ozadij in struktur ter so socialnoekonomsko ranljiva skupina, saj so njihovi starši 3,5-krat pogosteje brezposelni, kot je to značilno za splošno populacijo (Statistični urad Republike Slovenije, n. d.). Vsaka politika, katere namen je odvracati mladoletnike od kaznivih dejanj, bi si zato morala prizadevati, da se otroci in njihovi starši vključijo v smiselno izobraževanje in zaposlitev, prilagojeno trenutnim potrebam trga dela.

Iz spisov tudi izhaja, da se z mladoletnimi storilci kaznivih dejanj in njihovimi starši zaradi njihovih socialnih in družinskih težav pogosto še pred storitvijo kaznivega dejanja ukvarja več institucij in služb. S številnimi otroki, ki so storili kaznivo dejanje in še niso dosegli praga starosti za kazensko odgovornost ali so kazensko odgovorni, pa so bili odvrnjeni od kazenskega pregona na tožilski ravni, ali ki jim je že bil izrečen vzgojni ukrep ali kazen, se tako ukvarjajo organi socialnega varstva. Glede na te podatke se zdi potreben premislek, kako povečati učinkovitost zgodnjega ukrepanja (*early intervention*), da bi se preprečilo poslabšanje socialnih in družinskih težav, ki lahko pri mladoletnikih prispevajo k razvoju prestopniškega vedenja.

*Telesno in duševno zdravje, duševni razvoj ter čustvene in vedenjske težave.* Zveza med mladoletniškim prestopništvom ter težavami s telesnim in duševnim zdravjem ter duševnim razvojem, osebnostnimi motnjami, čustvenimi in vedenjskimi ter drugimi težavami je zapletena. Pogosto pride do medsebojnega vplivanja številnih različnih kategorij težav, ki mladoletnike porine v prestopništvo. Težko je določiti vzročnost oziroma jasno opredeliti, kateri mehanizmi pri tem delujejo.

Analiza je pokazala pomembne deleže različnih težav v vzorcu mladoletnih storilcev kaznivih dejanj. S telesnim zdravjem je imelo težave 18 odstotkov mladoletnikov iz sodnega vzorca (kjer so bili podatki dostopni), z duševnim zdravjem 16 odstotkov, z duševnim razvojem 17 odstotkov, 5 odstotkov jih je imelo osebnostne motnje, 44 odstotkov jih je imelo čustvene in vedenjske težave, 28 odstotkov pa druge ugotovljene težave. V veliko primerih so imeli več zgoraj naštetih težav hkrati. Iz podatkov v spisih izhaja, da zaznavanje in obravnavanje težav mladoletnikov ni zadovoljivo, do njega pa pogosto pride prepozno v otrokovem življenju. Kadar se presoja opravi, ni nujno, da privede tudi do pomembne in individualizirane podpore. Nezaznane in/ali neobravnavane otrokove težave se lahko poslabšajo in prispevajo k njegovemu kaznivemu ravnanju.

*Povratništvo.* Na tožilski oziroma sodni ravni je bilo 29 odstotkov oziroma 40 odstotkov mladoletnih storilcev kaznivih dejanj povratnikov, ki jim je bil vzgojni ukrep ali sankcija izrečena vsaj za eno prejšnje kaznivo dejanje. Pri tem morava opozoriti, da je treba podatke o povratništvu razlagati previdno. V nekaterih primerih so bile informacije o preteklem prestopništvu v vzorcu netočne, ker nekatera državna tožilstva in sodišča – ali posamezni tožilci in sodniki – niso pridobila informacij o preteklem prestopništvu otroka (to je seznama že izrečenih vzgojnih ukrepov in kazni). Druga so pridobila podatke o preteklem prestopništvu mladoletnika in v svojih pravnomočnih odločbah točno navedla, kateri vzgojni ukrep je bil v preteklosti izrečen otroku. V nekaterih primerih so sodišča pridobila informacije o tekočih postopkih mladoletnika in jih upoštevala pri svojih odločitvah. Zato bi morala tožilstvo in sodstvo določiti jasne smernice za opredelitev kriminalne preteklosti in način, kako obravnavati povratništvo pri tožilskih odločitvah glede zahteve za uvedbo pripravljenega postopka zoper otroka ali zavrženja zadeve in pri odločitvah sodišč glede vzgojnega ukrepa ali kazni, ki se izreče. Izkazalo se je, da so potrebne dodatne raziskave za jasno opredelitev in celostno proučitev povratništva, pri čemer je treba proučiti, koliko otrok, ki niso dosegli praga starosti za kazensko odgovornost, izvrši kazniva dejanja in se vključi v sistem socialnega varstva mladoletnih oseb, ter koliko mladih prestopnikov še naprej izvaja kazniva dejanja, ko dosežejo polnoletnost, pa to ni zabeleženo. V okviru tega bi bilo treba proučiti tudi učinkovitost specifičnih kazenskih sankcij, izrečenih mladoletnikom. Pregledani spisi namreč kažejo, da so bili nekaterim mladoletnim povratnikom izrečeni nezavodski vzgojni ukrepi, katerih izvrševanja sodišča niso ustrezno spremljala.

### 4.3 Tožilstvo: Odvracanje od kazenskega pregona

Odvracanje od kazenskega pregona se na splošno uporablja v skladu z zakonskimi določbami, opisanimi zgoraj. Tožilstvo na splošno v 48,5 odstotka primerov odvrne mla-

doletne storilce kaznivih dejanj iz kazenskoprnega sistema (Balažič idr., 2023). V pregledanem vzorcu je tožilstvo pregon odvrnilo in začelo kazenski postopek za podobne vrste kaznivih dejanj. Odvrtni primeri pa so bili glede na opise v spisih manj resni od tistih, ki jih je obravnavalo sodišče.

*Merila za odvrtaanje.* Vendar pa pri tožilskem odvrtaanju kazenskega pregona včasih prihaja do nedoslednosti, saj tožilstva ne preganjajo vedno vseh podobno hudih kaznivih dejanj oziroma ne odvrtaajo vedno podobno lahkih kaznivih dejanj. V takšnih primerih iz tožilskih spisov ni mogoče jasno razbrati, kakšna so bila merila za kazenski pregon/zahtevo za uvedbo kazenskega postopka v sodnih zadevah, ki so se zdele lažje (na podlagi opisa kaznivega dejanja) in pri katerih bi bilo mogoče uporabiti odvrtaanje kazenskega pregona:

– Kazniva dejanja zoper premoženje (»Mladoletni storilec kaznivega dejanja je vstopil v prodajalno z oblačili v nakupovalnem centru, vzel par čevljev in odšel iz prodajalne, ne da bi plačal. Čevlji so stali 45,99 EUR.«).

– Nasilna kazniva dejanja (»Mladoletni storilec kaznivega dejanja je na osnovnošolskem igrišču grozil mlajšemu sošolcu, da ga bo udaril, da mu bo vzel telefon in da ga ne bo spustil domov, če z bližnjega grma ne pobere zrelega sadeža in mu ga prinese.«).

– Kazniva dejanja, povezana z mamili (»Mladoletni storilec kaznivega dejanja je dal trem drugim mladoletnikom cigareto, napolnjeno s konopljo, za uživanje, nato pa so jo skupaj izmenjaje pokadili.«).

Po drugi strani je tožilstvo včasih odvrtaanje kazenskega pregona uporabilo v zadevah, v katerih se je zdelo, da je teža kaznivih dejanj (najmanj) enaka kot pri tistih kaznivih dejanjih, za katera je tožilstvo zahtevalo uvedbo kazenskega postopka:

– Kazniva dejanja zoper premoženje (»Mladoletnik je s parkiranega avtomobila snel registrski tablici.«).

– Nasilna kazniva dejanja (»Mladoletnik je »v hecu« udaril s pestjo sošolko, jo porinil in brnil v zadnjico. Branila se je tako, da je poskušala z roko odbiti brco, zaradi česar je utrpela lažjo poškodbo.«).

– Kazniva dejanja, povezana z mamili (»V nekem delu mesta so policisti opazili, da mladoletnik in dva prijatelja kadijo ročno zvito cigareto, ki je vsebovala konopljo.«).

V teh zadevah (in splošneje v zadevah, kjer je bilo uporabljeno odvrtaanje kazenskega pregona) iz tožilskih spisov ali obrazložitve tožilčeve pravnomočne odločitve ni bilo vedno mogoče jasno razbrati, zakaj so bile ravno te zadeve izbrane za odvrtaanje kazenskega pregona (razen zaradi zakonsko predpisane manjše teže kaznivega dejanja), druge pa ne.

*Informacije, potrebne za odvrtaanje.* Odvrtaanje kazenskega pregona mora biti v največjo korist otroka in korist njegovega razvoja na podlagi tega, kar tožilstvo ve o njegovih osebnih in družinskih okoliščinah. V tem smislu je razmeroma presenetljivo, da je bilo v pregledanih tožilskih spisih malo podatkov o osebnih in družinskih okoliščinah mladoletnikov. Tožilstvo v kar 93 odstotkih zadev, pri katerih je uporabilo odvrtaanje kazenskega pregona, ni pridobilo poročila organa socialnega varstva, zaradi česar se postavlja vprašanje o podatkih, na podlagi katerih tožilstvo sploh lahko sprejme odločitev o odvrtaanju. Za informirano tožilsko odločitev, da je odvrtaanje kazenskega pregona v največjo korist otroka, je namreč bistveno pridobivanje informacij o osebnih okoliščinah otrok in njihovih družin ter o zunajdružinskih dejavnikih. V vzorcu tožilci v prizadevanju, da spoznajo mladoletnega storilca kaznivih dejanj in njegovo družino pred odvrtaanjem zadeve, za informacije o mladoletniku niso zaprosili njegovih staršev, pa tudi niso povabili družin, socialnih delavcev ali drugih strokovnjakov na pogovor, kot to predvideva 466. člen »ZKP« (2021). Kot rečeno so tožilci le v 7 odstotkih preusmerjenih zadev pridobili poročilo organov socialnega varstva. Pomembno se zdi tudi, da se podatki o povratništvu pri primerih, ki so odvrtni, ne beležijo sistematično, zato tožilci morda niti ne vedo za prejšnje tožilske odločitve v zvezi z istim mladoletnim storilcem.

*Izvajanje odvrtaanja.* Poleg tega smo v analizi zaznali, da se mediacija v različnih okrožjih izvaja neenakomerno, predvsem zaradi različnih praks in dostopnosti mediatorjev. Takšne prakse so nezadovoljive, saj povzročijo neenakopravno obravnavo otrok z različnih delov države. Pri odloženem pregonu je bilo ugotovljenih nekaj nedoslednosti med različnimi tožilstvi glede obsega zahtevanega dela v skupnosti, časa, ki so ga imeli mladi na voljo za izvedbo dodeljenih nalog in lastnih dohodkih mladih pri obveznosti poravnave škode oziroma pri drugih vrstah plačila. Poleg tega so se vrste primerov, kjer je prišlo do tožilskega odvrtaanja na podlagi načela smotrnosti, pokrivalo s primeri, kjer je sodišče po opravljenem pripravljalnem postopku na podlagi načela smotrnosti postopek ustavilo. Vendar je bilo to težko podrobneje in bolj sistematično analizirati, saj se ne vodijo evidence, ki bi omogočale razlikovanje med različnimi kategorijami zavrženj oziroma ustavitvev postopkov.

#### 4.4 Sodno odločanje ter izrekanje in izvrševanje kazenskih sankcij

*Individualna ocena mladoletnika.* Tudi na ravni sodišča je za primerno ukrepanje nujna individualna ocena mladoletnika. Sodišča so jo v pripravljenem postopku v skladu s 469. členom »ZKP« (2021) praviloma opravila s pomočjo razgovorov z mladoletnimi storilci in njihovimi starši ter s pridobi-



vanjem poročila od organov socialnega varstva, dopolnila pa so jo z razgovori z otrokom, starši in socialnim delavcem na seji senata ali glavni obravnavi. Težava se pojavi zaradi dolžine postopkov: 69 odstotkov sodnih postopkov iz vzorca je trajalo več kot leto dni, kar pomeni, da so se lahko razmere v vmesnem času pomembno spremenile, zato se je pogosto pokazala potreba po novi individualni oceni in novem pridobivanju podatkov. Temeljita, vendar hitra enkratna individualna ocena otroka v hitreje izvedenem sodnem postopku bi bila zanj koristnejša, hkrati pa bi pomenila tudi prihranek energije, stroškov in časa trajanja postopka.

*Dolgotrajni postopki.* Zamude se kopičijo v sodnih postopkih proti mladoletnim storilcem kaznivih dejanj, ne pa, ker bi katera od institucij delovala posebej počasi v primerjavi z drugimi. Številne težave glede trajanja sodnega postopka nastajajo, ker sodniki za mladoletnike obravnavajo tako postopke proti polnoletnim storilcem (spolna kazniva dejanja, družinsko nasilje) kot postopke proti mladoletnikom. Rešitev bi lahko bila specializacija na ravni sodišč in tožilstev, morda tudi na ravni organov socialnega varstva. To bi omogočilo bolj usmerjen in skladnejši sistem, ki bi socialnim delavcem, tožilem in sodnikom omogočil, da se posvetijo posameznim mladoletnim storilcem kaznivih dejanj in v okviru kazenskega postopka ter poznejši fazi izvrševanja sankcij zagotovijo sistem za stalno spremljanje.

*Pripor.* Sodišča so mladoletnikom v vzorcu redko izrekla pripor. Kadar so ga izrekla, so svojo odločitev ustrezno pojasnila in utemeljila. Vendar so sodišča 64 odstotkov mladih, ki so jim izrekla pripor, namestila skupaj z odraslimi in le 18 odstotkov skupaj z drugimi otroki. V 18 odstotkih zadev informacije o namestitvi mlade osebe iz spisa niso bile znane. Potreba, da sodnik po pridobitvi mnenja uprave zavoda za prestajanje kazni zapora izda pisni sklep o priporu mladoletnika z odraslimi, je zdaj del 473. člena »Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o kazenskem postopku (ZKP-O)« (2020). Gre za dobrodošlo in nujno normativno spremembo. Kljub temu bi se moralo število priporov, ki jih odredijo sodišča, dolgoročno zmanjšati in se osredotočiti na alternative priporu. Poleg tega otroci ne bi smeli biti priperti z odraslimi, zato bi bilo treba ustanoviti priporni center ali enoto, namenjeno samo mladoletnikom.

*Sankcioniranje mladoletnikov.* Kaznivalna politika slovenskih okrožnih sodišč se zdi glede sankcioniranja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj na splošno ustrezna. 92 odstotkom mladoletnikom je izrečen nezavodski in 7,5 odstotka zavodski vzgojni ukrep. Zaporna kazen za mladoletnike se uporablja kot skrajni ukrep in v zadnjih petih letih ni bila izrečena v več kot 0,5 odstotka primerov (Balažic idr., 2023). Obrazložitve končnih odločb sodišč so zadovoljive in v grobem odražajo

zahteve normativne ureditve. Pravnomočne sodne odločbe se sklicujejo na cilje vzgojnih ukrepov, kot so navedeni v Kazenskem zakoniku. Kljub temu se zdi, da sodne odločbe niso vedno dovolj individualizirane na podlagi osebnih in družinskih okoliščin konkretne mlade osebe. Sodišča ustrezno pojasnjujejo cilje izrečenih vzgojnih ukrepov ali sankcij in se sklicujejo na načela mednarodnega prava, vključno z načeli otrokom prijaznega pravosodja (angl. *child-friendly justice*), čeprav večinoma implicitno. Vendar je ena od šibkejših točk sistema vloga socialnih služb in njihova sposobnost svetovanja sodstvu glede najprimernejšega vzgojnega ukrepa za določeno mlado osebo. Sodišča običajno izrečejo sankcije za zakonsko dovoljeno dobo. Včasih zunajzavodski in zavodski vzgojni ukrepi trajajo dlje, kot to dovoljuje zakon, ker imajo sodišča težave s spremljanjem izvrševanja vzgojnih ukrepov in pravočasno opravo zaključne seje, kar podrobneje komentirava v nadaljevanju. Če sodišče v istem postopku odloča o dveh kaznivih dejanjih in želi izreči sankcijo, bi moralo uporabiti pravila o izreku sankcij »v steku«, prilagojeno vzgojnim ukrepom, kot jih določa 85. člen »KZ« (1994). Če se postopki vodijo ločeno, mora sodišče, ki izreče najstrožji vzgojni ukrep ali ki zadnje izreče enako strogo sankcijo, izreči enotno sankcijo. Prav tako bi to sodišče moralo spremljati izvrševanje izrečenega enotnega vzgojnega ukrepa. Iz analiziranih spisov izhaja, da v praksi ni vedno tako: ko različna okrožna sodišča ali celo različni sodniki z istega okrožnega sodišča vodijo ločene postopke, včasih zoper istega mladoletnika napačno sočasno izrečejo dva ali več vzgojnih ukrepov.

*Izvrševanje ukrepov zoper mladoletnike.* Sodišča redko spremenijo vzgojne ukrepe zaradi mladoletnikovega nesodelovanja. V takih primerih pogosto ne skličejo obravnave oziroma seje v skladu s 490. členom »ZKP« (2021), na kateri bi obravnavala nesodelovanje mladoletnika in po potrebi nadomestila izrečeni vzgojni ukrep. Spremljanje izvrševanja vzgojnih ukrepov je zahtevno zaradi števila zadev, ki jih sodniki obravnavajo, in poteka zakonsko dovoljene najdaljše dobe vzgojnega ukrepa pred možnostjo sklica obravnave. Če bi se sodniki ukvarjali le z mladoletniškimi kazenskimi zadevami, bi se lahko pogosteje posvetovali z organi socialnega varstva in tako začeli nadomestitev vzgojnega ukrepa takoj, ko bi izvedeli za otrokovo kršitev vzgojnega ukrepa ali njegove spremenjene okoliščine. To sodelovanje bi bilo lahko uspešnejše, če bi se nekateri socialni delavci ukvarjali le z mladoletniškimi kazenskimi zadevami in če bi bili z mladoletnimi storilci kaznivih dejanj ter njihovimi družinami v rednih stikih, v okviru katerih bi preverjali izvrševanje vzgojnih ukrepov. Organi socialnega varstva, vzgojni zavodi in prevzgojni domovi sodišču v skladu s 489. členom »ZKP« (2021) redno (vsakih šest mesecev) poročajo o napredku izrečenih vzgojnih ukrepov. Vendar so poročila o izvrševanju vzgojnih ukrepov včasih splošna in ne dovolj podrobna glede konkretnih nalog,

ki jih je naložilo sodišče. V praksi prihaja tudi do specifičnih težav, značilnih za izvrševanje posameznih vzgojnih ukrepov. Čeprav sodišča pogosto izrečejo vzgojni ukrep navodil in prepovedi v skladu s 77. členom »KZ« (1994), organi socialnega varstva te vzgojne ukrepe včasih izvršujejo v obliki nadzorstva organa socialnega varstva (78. člen »KZ«, 1994). Navodila in prepovedi začnejo pogosto izvrševati dolgo po tem, ko jih sodišča izrečejo. V nekaterih primerih so srečanja socialnih delavcev z mladoletniki v okviru nadzorstva organa socialnega varstva ter navodil in prepovedi redka in opravljena na hitro ter zlasti odvisna od pripravljenosti in volje posameznega socialnega delavca. Medtem ko nekateri socialni delavci spremljajo mladoletnika in poskušajo vzpostaviti odnos, v okviru katerega lahko pozitivno vplivajo na mladoletnikov razvoj in opustitev prestopništva, so drugi z otrokom v stiku zgolj po telefonu. Take nedosledne prakse niso zadovoljive. Socialni delavec bi moral biti z mladoletnikom v osebni in redni stiku. Zavedava se, da v trenutni ureditvi centrov za socialno delo to ni vedno mogoče, a nujni se zdijo ravno ukrepi v smeri izboljšanja dela na ravni socialnega varstva in povezovanja s pravosodnimi organi. Namestitve v prevzgojni dom v skladu z 80. členom »KZ« (1994) je nujen vzgojni ukrep za mladoletno storilce hudih kaznivih dejanj ali povratnike, saj naj bi jim ponujal organizirano in varno okolje za opustitev kaznivega ravnanja. Ena od težav v zvezi s tem ukrepom in ukrepom odjave v vzgojni zavod v skladu z 79. členom »KZ« (1994) je preprosta dostopnost prepovedanih drog v prevzgojnem domu in vzgojnih zavodih. Hkrati te institucije sistem nagrajevanja gojencev vežejo na pristop ničelne tolerance, kar je na eni strani razumljivo, na drugi strani pa se postavljajo vprašanja o pravičnosti in preglednosti ureditve. Smiselno bi bilo razmisliti, ali in kako bi bilo mogoče nagrajevati napredek gojencev in ne nujno samo končne rezultate. Poleg tega bi morala biti mladoletnikom po njihovem odpustu iz prevzgojnega doma na voljo ustrezna postopenalna podpora, vključno s pravico do namestitve v skupnosti oziroma mladinskega stanovanja, kot je to po 27. členu »Zakona o obravnavi otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami v vzgoji in izobraževanju (ZOOMTVI)« (2000) omogočeno mladoletnikom po odpustu iz vzgojnih zavodov. Ena od večjih težav slovenskega sistema je, da ni institucije, primerne za namestitve mladoletnikov, ki jim je bil izrečen vzgojni ukrep nastanitve v zavod za usposabljanje v skladu z 81. členom »KZ« (1994). Ta ukrep bi bilo zato treba premisliti, saj se redko izreka in povzroča veliko praktičnih težav. Zavodi za usposabljanje pogosto ne želijo nastaniti mladoletnega storilca, čeprav mu je bil izrečen ta vzgojni ukrep, saj naj za to ne bi izpolnjevali varnostnih pogojev in tako ne bi mogli zagotoviti varnega bivanja preostalim bivajočim v zavodu. Poleg tega v primeru, ko sodišče izreče varnostni ukrep obveznega psihiatričnega zdravljenja in varstva v zdravstvenem zavodu v skladu s 64. členom »KZ« (1994), otroka ni mogoče namestiti v nobeno

institucijo. Tudi institucija za mladoletno prestopništvo s pridruženimi osebnostnimi motnjami, zasvojenostmi, težavami v mentalnem zdravju, vedenjskimi težavami itd., ki bi združevala zagotavljanje vzgoje, socialnega varstva, psihološke in psihiatrične pomoči ter varnosti mladoletnikom, pri katerih obstaja nevarnost samopoškodovanja ali poškodovanja drugih, ne obstaja.

*Zaključek postopka.* Sodišče bi moralo vzgojni ukrep v skladu s 490. členom »ZKP« (2021) uradno ustaviti, če mladoletnik zaradi spremenjenih okoliščin, razvoja ali potreb ne potrebuje zdravljenja ali pomoči, ki jo prejema. Prav tako bi sodišče moralo izvrševanje vzgojnega ukrepa ustaviti, če je zakonsko dovoljena doba vzgojnega ukrepa potekla. Nenavadno se zdi, da v zadevah iz vzorca sodišče v nezamisljivem deležu primerov ni opravilo zaključne seje ob koncu izvedbe ukrepa, zlasti v primeru vzgojnih ukrepov nadzorstva organa socialnega varstva ali navodil in prepovedi, poleg tega pa ni izdalo odločbe o uradni ustavitvi izvrševanja vzgojnega ukrepa. Sodišča so včasih Ministrstvo za pravosodje zgolj obvestila, da se je izvrševanje vzgojnega ukrepa ustavilo zaradi poteka zakonsko dovoljenega časa. Odsotnost ustreznega zaključka postopka mladoletnim storilcem daje napačno sporočilo – bodisi jo razumejo kot zanikanje pomena postopka in obravnave bodisi kot zanikanje pomena njih samih. V skladu z idejami postopkovne pravičnosti, ki so morda pri mladoletnih storilcih še bolj relevantne kot sicer (Tyler, 2003, 2006), to gotovo ne pripomore k njihovem pozitivnemu odnosu do sistema in širše družbe ter zelo verjetno tudi ne k njihovi rehabilitaciji, ki naj bi bila cilj obravnave.

## 5 Sklep

V uvodu sva po prirejenem zgledu Goldsona (2018) omenili razkorak med diskurzom na ravni konceptov in norm na eni strani in prakso na drugi strani. Ta razkorak je po opravljeni analizi tožilske in sodne prakse očitno. Čeprav je slovenski sistem obravnave mladoletnih storilcev na normativni ravni pretežno ustrezen in teži k zaščitniškemu modelu z ustreznimi procesnimi varovalkami, so rezultati v praksi pogosto oddaljeni od normativnega ideala.

Čeprav je v Sloveniji – podobno kot v drugih evropskih državah – viden upad števila mladoletnih storilcev kaznivih dejanj, je ustrezno obravnavanje mladoletnih storilcev pomemben sestavni del sodobnih pravnih ureditev. Celotno več, v razmerah ko je takšnih primerov manj, so izgovori o tem, kako sistema ni mogoče bolje urediti, manj prepričljivi. Slovenski sistem tu že desetletja zamuja in stoji na sicer na videz smiselnih normativnih temeljih, ki pa očitno ne ponujajo (vseh) odgovorov na vprašanja sodobnega časa oziroma

je njihovo dosledno upoštevanje v spremenjenih okoliščinah pomemben izziv.

V tem smislu bi bilo dobro, da v prihodnji ureditvi navedemo temeljne probleme, ki se nanašajo na obravnavanje mladoletnih storilcev. V analizi smo denimo zaznali težave s prekomerno zastopanostjo posameznih skupin znotraj skupine mladoletnih storilcev – skrb vzbujajoči so predvsem deleži etničnih manjših in otrok s socioekonomsko slabšim izhodiščem ali težavami v duševnem zdravju. Že na prvi pogled je jasno, da to niso vprašanja, ki bi jih bilo mogoče izolirano reševati samo v kazenskem postopku, nujno pa je, da jih kazenskopravna obravnavo ne pogloblja. Pri premisleku sistema obravnave moramo imeti pred očmi prav slednje – pristop k obravnavanju mladoletnih storilcev kaznivih dejanj mora biti večplasten. Zajemati mora tako izboljšanje institucionalnih okvirov kot izvajanje preventivnih in rehabilitacijskih programov.

Eden od pomembnih korakov se zdi (bolj) specializirana obravnavo mladoletnikov na vseh ravneh – gotovo na ravni sodišča in tožilstva, pa tudi širše, z izboljšanim sodelovanjem med sodišči, tožilstvi, šolami, socialnimi službami in drugimi relevantnimi organi, ki bi lahko prispevali k bolj celoviti in usklajeni obravnavi teh primerov. Specializacija osebja na ravni sodišč, tožilstev in v omejenem obsegu organov socialnega skrbstva in odvetnikov že poteka, a ostaja na vsebinski ravni.<sup>9</sup> Gre torej za pridobivanje specializiranega znanja oseb, ki se v postopkih srečujejo z mladoletnimi storilci, kar je nujen pogoj za posebno obravnavo. Skozi analizo pa se je pokazalo, da to ni tudi zadosten pogoj. Na več mestih, predvsem v zvezi s trajanjem in vodenjem postopkov, se je izkazalo, da bi bilo na ravni ureditve sodišč in tožilstev smiselno uvesti specializirane oddelke, ki bi lahko učinkovitejše in bolj primerno pristopili k obravnavi mladoletnih storilcev. Takšna reorganizacija seveda zahteva podroben premislek, a se zdi nujna, če želimo izboljšati obravnavanje mladoletnikov.

Podobno pomembna je vrzel, ki se skozi spise kaže v delu centrov za socialno delo. Ti imajo v postopkih zoper mladoletnike izjemno pomembno vlogo, tako na ravni zbiranja informacij kot na ravni izvrševanja ukrepov, še pred tem pa kot organi socialnega skrbstva v smislu prevencije pri otrocih, ki izvršujejo kazniva dejanja, pa še niso stari 14 let. Pri za kazensko obravnavo ključnih nalogah se je izkazalo, da (verjetno) preobremenjenost in zbirokratiziranost postopkov v centrih za socialno delo onemogočata poglobljeno delo z mladoletnimi storilci in njihovimi družinami, kar vodi v neenako in ne-

strokovno obravnavo ter gotovo ni v korist otrok. Če se nam zdi reorganizacija sodišč in tožilstev velik zalogaj, je to v primeru organov socialnega skrbstva še nekajkrat bolj zapleteno. A hkrati nujno.

V smislu nadaljnega raziskovalnega dela najina analiza kaže na številne vrzeli, ki bi jih bilo smiselno zapolniti. Na eni strani so gotovo pomembni mladoletni storilci povratniki, za katere je v našem sistemu že statistično beleženje popolnoma neustrezno, poglobljenih raziskav pa sploh ni. Podobno velja za specifične skupine mladoletnih storilcev, predvsem tiste, ki izhajajo iz deprivilegiranih skupin. Nujno bi bilo treba več raziskovalne pozornosti posvetiti tudi izvrševanju kazenskih sankcij zoper mladoletnike, vključno z mankom sankcij za specifične skupine storilcev.

## Literatura

1. Arnež, J. (2022). *Negotiating class in youth justice: Professional practice and interactions*. Routledge.
2. Arnež, J. (2023). *Improving the juvenile justice system in Slovenia: Analysis of the case law related to juvenile justice with a focus on young offenders (Lot 2 Report)*. Council of Europe.
3. Arnež, J. in Condry, R. (2021). Criminological perspectives on school exclusion and youth offending. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 26(1), 87–100.
4. Ashkar, P. in Kenny, D. (2007). Moral reasoning of adolescent male offenders. *Criminal Justice and Behavior*, 34(1), 108–118.
5. Balažič, M., Ramuš Cvetkovič, I., Skočir, M., Mihelj Plesničar, M., Arnež, J. in Filipčič, K. (2023). *Improving the juvenile justice system in Slovenia: Research and gap analysis (Lot 1 Report)*. Council of Europe.
6. Barendregt, C. in Laan, A. (2019). Neuroscientific insights and the Dutch adolescent criminal law: A brief report. *Journal of Criminal Justice*, 65, 101563. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2018.05.010>
7. Billingham, L. in Irwin-Rogers, K. (2022). *Against youth violence: A social harm perspective*. Bristol University Press.
8. Briggs, D. (2010). The world is out to get me, "bruv": Life after school exclusion. *Safer Communities*, 9(2), 9–19.
9. Carlen, P., Gleeson, D. in Wardhaugh, J. (1992). *Truancy: The politics of compulsory schooling*. Open University Press.
10. Cohen, A. C. (1955). *Delinquent boys: The culture of the gang*. Routledge & Kegan Paul.
11. Cullingford, C. in Morrison, J. (1997). Peer group pressure within and outside school. *British Educational Research Journal*, 23(1), 61–80.
12. Dumortier, E. (2018). Under pressure? The foundations of children's courts in Europe. V B. Goldson (ur.), *Juvenile justice in Europe: past, present & future* (str. 3–23). Routledge.
13. Dünkel, F. (2015) Juvenile justice and crime policy in Europe. V F. Zimring, M. Langer, in D. S. Tannenhau, (ur.), *Juvenile justice in global perspective* (str. 9–62). New York University Press.
14. Filipčič, K. (2013). Mladoletniško kazensko pravo. V L. Bavcon, A. Šelih, D. Korošec, M. Ambrož in K. Filipčič (ur.), *Kazensko pravo* (str. 495–544). Uradni list.

<sup>9</sup> Center za izobraževanje v pravosodju v zadnjih letih izvaja Osnovno usposabljanje v postopku proti mladoletniku za sodnike, tožilce in poravnalce, ki služi prav vsebinski specializaciji. Prav tako je podobno usposabljanje za odvetnike organizirala Odvetniška zbornica.

15. Filipčič, K. (2015). Mladoletniško prestopništvo. V A. Šelih in K. Filipčič (ur.), *Kriminologija* (str. 405–432). GV založba in Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
16. Filipčič, K. in Mihelj Plesničar, M. (2017). Slovenia. V D. Scott in N. Marteache Solans (ur.), *International handbook of juvenile justice* (str. 395–419). Springer.
17. Firmin, C. (2020). *Contextual safeguarding and child protection*. Routledge.
18. Goldson, B. (2018). Reading the present and mapping the future(s) of juvenile justice in Europe: Complexities and challenges. V B. Goldson (ur.), *Juvenile justice in Europe: Past, present and future* (str. 209–253). Routledge.
19. Halsey, M. in De Vel-Palumbo, M. (2020). *Generations through prison: Experiences of intergenerational incarceration*. Routledge.
20. Jehle, J., Lewis, C. in Sobota, P. (2008). Dealing with juvenile offenders in the criminal justice system. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 14(2), 237–247.
21. Kazenski zakonik (KZ). (1994, 1999, 2004). *Uradni list RS*, (63/94, 70/94, 23/99, 40/04, 95/04).
22. Kazenski zakonik (KZ-1). (2008, 2012, 2015, 2016, 2017, 2020, 2021, 2022, 2023). *Uradni list RS*, (55/08, 50/12, 54/15, 38/16, 27/17, 23/20, 91/20, 95/21, 186/21, 16/23).
23. Liefwaard T. in Kilkelly, U. (2018). Child-friendly justice: past, present and future. V B. Goldson (ur.), *Juvenile justice in Europe: Past, present and future* (str. 57–73). Routledge.
24. McAra, L. in McVie, S. (2018). Transformations in youth crime and justice across Europe: Evidencing the case for diversion. V B. Goldson (ur.), *Juvenile justice in Europe: Past, present and future* (str. 75–106). Routledge.
25. McAra, S. in McVie, L. (2010). Youth crime and justice: Key messages from the Edinburgh study of youth transitions and crime. *Criminology & Criminal Justice*, 10(2), 179–209.
26. McCluskey, G., Cole, T., Daniels, H., Thomson, I. in Tawell, A. (2019). Exclusion from school in Scotland and across the UK: Contrasts and questions. *British Educational Research Journal*, 45(6), 1140–1159.
27. Meiners, J. (2013). Schooling the carceral state: Challenging the school-to-prison pipeline. V D. Scott (ur.), *Why prison?* (str. 261–267). Cambridge University Press.
28. Ministrstvo za pravosodje. (2019). *Predlog Zakona o obravnavanju mladoletnih storilcev kaznivih dejanj*. <https://e-uprava.gov.si/download/edemokracija/datotekaVsebina/386157?disposition=inline>
29. Neissl, K. in Singer, S. (2020). Juvenile delinquency in an international context. V *Oxford Research Encyclopedia of Criminology*. Oxford University Press. <https://oxfordre.com/criminology/display/10.1093/acrefore/9780190264079.001.0001/acrefore-9780190264079-e-567>.
30. Nelken, D. (2018). Understanding and learning from other systems of juvenile justice in Europe: Describing, explaining and interpreting. V B. Goldson (ur.), *Juvenile justice in Europe: Past, present and future* (str. 186–206). Routledge.
31. Romeral, L. F., Fernandez, J. S. in Fraguera, J. A. G. (2018). Moral reasoning in adolescent offenders: A meta-analytic review. *Psicothema*, 30(3), 289–294.
32. Sanders, J., Liebenberg, L. in Munford, R. (2020). The impact of school exclusion on later justice system involvement: Investigating the experiences of male and female students. *Educational Review*, 77(3), 386–403.
33. Scott, E. in Steinberg, L. (2008). Adolescent development and the regulation of youth crime. *The Future of Children*, 18(2), 15–33.
34. Skalar, M. (2020). *Poročilo civilne družbe spremljanja izvajanja nacionalne strategije vključevanja Romov v Sloveniji: Prepoznavanje vrzeli v politiki vključevanja Romov*. Center for Policy Studies.
35. Statistični urad Republike Slovenije. (n. d.) *Stopnja zaposlenosti po izobrazbi, spolu, regiji v Sloveniji (%)*, Slovenija, letno. <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/0762112S.px/table/tableViewLayout2/>.
36. Šircelj, M. (2003). *Verska, jezikovna in narodna sestava prebivalstva Slovenije: Popisi 1921–2002*. Statistični urad Republike Slovenije. <https://www.stat.si/popis2002/gradivo/2-169.pdf>.
37. Šugman Stubbs, K., Gorkič, P. in Fišer, Z. (2020). *Temelji kazenskega procesnega prava*. GV Založba.
38. Thompson, K. in Morris, R. (2016). *Juvenile delinquency and disability. Advancing responsible adolescent development*. Springer.
39. Tyler, T. R. (2003). Procedural justice, legitimacy, and the effective rule of law. *Crime and Justice*, 30, 283–357.
40. Tyler, T. R. (2006). *Why people obey the law* (Revised edition). Princeton University Press.
41. Ungar, M. (2000). The myth of peer pressure. *Adolescence*, 35(137), 167–180.
42. Walters, G. (2018). Resistance to peer influence and crime desistance in emerging adulthood: A moderated mediation analysis. *Law and Human Behavior*, 42(6), 520–530.
43. Weijers, I. in Duff, R. (2002). *Punishing juveniles: Principle and critique*. Hart.
44. Willis, P. E. (1977). *Learning to labour: How working class kids get working class jobs*. Saxon House.
45. Wolf, K. C. in Kupchik, A. (2017). School suspensions and adverse experiences in adulthood. *Justice Quarterly*, 34(3), 407–430.
46. Wroe, L. E. (2021). Young people and “county lines”: A contextual and social account. *Journal of Children’s Services*, 16(1), 39–55.
47. Zakon o kazenskem postopku (ZKP). (2021, 2022, 2023). *Uradni list RS*, (176/21, 96/22, 2/23, 89/23).
48. Zakon o obravnavi otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami v vzgoji in izobraževanju (ZOOMTVI). (2020). *Uradni list RS*, (200/20).
49. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o kazenskem postopku (ZKP-O). (2020). *Uradni list RS*, (200/20).
50. Završnik, A. (2008). Konceptualne zagate restorativne pravičnosti – nova paradigma modernega odzivanja na kriminaliteto?. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 59(2), 125–140.



## **The Gap Between Theory and Practice: Empirical Insights in the Treatment of Juvenile Offenders in Slovenia**

Jasmina Arnež, Ph.D, Research Associate, Institute of Criminology at the Faculty of Law Ljubljana, Slovenia. ORCID: 0000-0001-8887-1668. E-mail: jasmina.arnez@inst-krim.si

Mojca Mihelj Plesničar, Ph.D, Research Associate, Institute of Criminology at the Faculty of Law Ljubljana and Assistant Professor, Faculty of Law, University of Ljubljana, Slovenia. ORCID: 0000-0002-4686-0060. E-mail: mojca.plesnicar@pf.uni-lj.si

Discussions on the treatment of juvenile offenders in Slovenia often remain at the theoretical level. In this article, the authors draw on an empirical analysis of prosecutorial and judicial practice, which opens up the possibility of drawing attention to the gap between the theoretical and normative frameworks on the one hand, and practice on the other. If the normative framework seems largely adequate despite some obvious shortcomings, several problems arise in practice. These are perceived at the level of prosecutorial treatment, judicial treatment and also in the enforcement of sanctions against juvenile offenders. One of the most important shortcomings appears to be the lack of specialised treatment of juvenile offenders, which applies at all three levels of proceedings. A similar problem is posed by the underlying principle of multidisciplinary treatment of juvenile offenders, which in practice leads to problems of passing responsibility and insufficient depth of treatment. Despite the relatively adequate existing normative framework, the practical challenges need to be seriously and comprehensively addressed, in order to make the treatment of juvenile offenders fairer, more equitable and more effective.

**Keywords:** juvenile offenders, juvenile delinquency, criminal justice system, juvenile criminal justice, Slovenia

**UDC:** 343.91-053.6(497.4)